

DISQUISITIONIS LOGICÆ
DeINTERPRE-
TATIONE
PHILOSOPHICA

Pars Prior

Quam

*Suffragante Amplissima Facultate Philoso-
phica in illustri Athenæo Aboensi*

Sub PRÆSIDIO

Max. Rev. & Ceteri, VII.

M. JOH. HAARTMAN

Log & Metaph. Prof. Reg. & Ord.

ad publicum honor. examen modeste defert

ad diem Deo volente 9. Febr. 1734.

PETRUS ROSBECK

Smol. Svecus.

A B O Æ,

Exc. Joh. Kiämpe Reg. Acad. Typ.

Ex Libris

S:æ R:æ M:ris
MAGNÆ FIDEI VIRO

Reverendissimo

PATRI ac DOMINO,

**DN. GUST. ADOLPHO
HUMBLE,**

**S. S. Theologiæ DOCTORI, inclutæque
Diœceseos Wexionensis EPISCOPO Ce-
leberrimo, Ven. Consist. PRÆSIDI Gra-
vissimo, Gymnas. Scholarumque EPHO-
RO Adcuratissimo,**

MÆCENATI MAGNO.

Si pluribus interpretari jam conarer
singularem illum favorem, quo sinu-
los in castris musarum strenue militantes,
presertim eos, quibus cum durioribus sem-
per fatis luctandum fuit, amplecti soleas,
mihi nisi vanum proderem animum, cum
vudis

rudis mea Minerva huic rei expediunda non
sit sufficiens; neque tamen intermittere
queo, quin lucubrationes hasce exiles in
venerationis devotissima signum atque te-
stimonium, Nomini Tuo Reverendiss. Præ-
sul consecrare pergam; prece supplici, ut
in clientulorum Tuorum numerum me quo-
que accenseri patiaris, spesque meas at-
que fortunas Gratiae Tuae habeas commen-
datas, quo mihi etiam sub Tanto latius
degere vitam liceat patrocinio. Arden-
tissima nunquam non ad summum Numen
fundam suspiria, ut tantum, tamque splen-
didum afflicta ecclesia nostra sidus sero oc-
cidere jubeat. Perseveraturus quoad
vixero

Reverendiss. Nominis Tui.

Cultor devotissimus
Petrus Rosbeck

Max. Rever. atque Amplissimo

DOMINO

OLAO OSANDRO,

S. S. Theologiæ DOCTORI, & Archi-
Præposito Diœceseos Wexionensis incli-
to; Ven. Consist. ibidem Adfessori
Primario,

PATRONO OPTIMO.

Admod. Reverend. & Præclarissimis
Reg. Gymnasii Wexionensis Theologiæ &
Philosophiæ,

LECTORIBUS

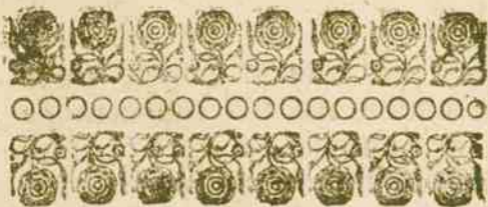
dexterrimis,

Promotoribus atatem Venerandis.

Pagellas hæc, ceu venerabundi &
gratissimi animi lætæque ob plurima
in se collata beneficia, dicare etiam
sustinuit

Max. Rever. Doct. atque Præclariss. No-
minum Vestrorum.

Indefessus cultor
Petrus Rosbeck.

§. I.

Non est vel in una quacunque re proposita, publice Philosophaturo factis, ut materiam ipsam reddiderit sibi notam, illamque intelligat; de illa distinctas foveat ideas; possit etiam de hac mutuo conferre notiones quasvis inter se; alias conjungere, alias disjungere; addita cuique etiam circumstantiæ ratione mentis idonea, sive probabili, sive apodictica. Nec sufficit, ut hæc omnia queat verbo uno vel plurib⁹, nunc popularibus, nunc technicis

2
cis. apte aliis proponere atque
communicare, five enunciatione
aliqua simplici, five composita;
five definitione aliqua perfecta,
five imperfecta; five divisione
aliqua adæqvata, five inadæqvata;
facta demonstratione vel probabili
vel necessaria: sed requiritur quoque,
ut alios tam consentientes, quam
dissentientes intelligat, illorumque
sensa animi *recte interpretari* & ad
examen revocare queat. Horologium
ut sit bene instructum, & horas
equaliter, & cursui solis convenienter
habeat adaptatas, quas indice
adposito, campanæq; pulsu, est
curvis demonstrare paratum, nisi
adsit qui illud ad usos suos
revocet, signa intelligat, indicem
dirigat, & quæ huc pertinent
præcipua aliis declarare potis sit,
inutile certe censetur. Idem
dicendum de Philosopho
qui

qui sibi doctus est, nec suæ ipsius
mentis *interpretem* agere potest,
nec in aliorum scriptis *interpre-*
tandis vel censendis valet. Omni
itaque nilu in id incubuerunt
Logici recentiores, ut, quæ ad
modum quemcunque sciendi fa-
cerent, omnia curiose observa-
rent. Neque enim de ideis tan-
tum fuere solliciti, ut rebus es-
sent conformes; easque idearum
idoneis vocabulis vel terminis
notas facerent; nec hujus vel il-
lius rei iudicio simplici aut nudo,
propositione affirmativa vel ne-
gativa significato fuere contenti;
nec dum in iudicio hinc vel in-
de illato, & vel syllogismo, vel
definitione, vel divisione, vel
etiam demonstratione iusta illu-
strato substiterunt: sed ultra ar-
cum intenderunt, ut scilicet sen-
sa etiam animi cujusque *commo-*
de interpretari possent, & de illis

4
suam quoque addere epicrifin.
De interpretatione veteres vel nihil vel pauca admodum habent Logici. Nec aliud affirmare queo de quibusdam recentioribus. Quocirca cum aliquod specimen studiorum meorum Acad. jam etiam mihi edendum esse senserim, mearum imprimis duxi partium *hanc partem* pro virili *Logica vindicare*, acturus de *Interpretatione in genere*. Interes candide Lector mihi ea, qua par est, modestia es exorandus, digneris levia hæcce, sed tamen innoxia conamina, benigna perstringere censura.

§. II.

QVæ subfit ratio quod multi veterum atque recentiorum utilissimam logicæ partem, *de interpretatione* vel plane omiserint, vel paucis attigerint, non faci-

facile quis nobis' determinabit.
Ingeniosissimus *Dns* *Christ. Thom-*
masius, nullam aliam rationem red-
di posse existimavit, quam quod
iammus *Aristoteles* in libro suo
de interpretatione non aliud tracta-
verit, quam doctrinam *de Enun-*
ciatione & Propositione prout eam
videmus explicatam in libellis *Lo-*
gicis vulgaribus. Putarunt illo
iudice, adeo ingens crimen esse,
& morte piandum, si quis ultra
magistrum sapere velle cogitaret
saltem ( ). Alii alias adsignarunt
causas, vel potius conjecturas,
quas omnes examinare non est
nostri instituti. Sufficiat nobis
jam duntaxat probasse, quod do-
ctrina *de interpretatione* ad *Logi-*
cam omnino pertineat: - pri-
mum quidem hoc acutissimi *Dan-*
haber invicto syllogismo; ex ejus
idea boni interpretis: *Omnis mo-*
du

(a) in *introd. ad Phil. aul. p. m. 231.*

modus sciendi est pars Logices, modus interpretandi est modus sciendi: Ergo modus interpretandi est pars Logices. Aliud argumentum petimus ab ipso fine Logices; Quum enim intellectum nostrum ad omnis generis verum cognoscendum, ea dirigere debeat; nisi verum quoque sensum indagare doceret, haud ignobili profecto sui parte truncata compareret; ut loquitur Clariss. Dns Syrbius (b). Huc pertinent hæc Hilligeri: cum finis Logicæ sit, non tantum regulas præscribere veritatis inveniendæ & applicandæ: seu ex aliorum quoque scriptis opportune eruendæ & cognoscendæ, certe non in alia disciplina potiores traduntur regulæ, quam in Logica. (c) Notari etiam illud meretur, monente supra memorato

(b) in Instit. Phil. Rat. p. m. 362. (c) Inst. Eccl. Log. p. m. 172.

rato *Dno* Christiano Thomasio,
 quod cum Logica sit *instrumen-*
tum instrumentarius; doctrina ve-
 ro de interpretatione usum su-
 um diffundat in *omnes partes Phi-*
losophiæ, & *facultates superiores*,
 maxime in *jurisprudentiam & The-*
ologiam, quoniam ambæ hæ ver-
 santur circa interpretationem le-
 gum divinarum & humanarum,
 non potest itaque Logica non
 præscribere rationes, quomodo
 quis verum sensum orationis ob-
 scuræ à falso discernere debeat.
 Adde ex Syrbio quod unumquod-
 que argumentum ad unam so-
 lam disciplinam, tamquam ad *se-*
dem suam propriam referri debeat,
 nisi vaga quasi & insulsa metho-
 do tractare velis omnia: nulla
 vero alia sit disciplina, quæ hanc
 doctrinæ partem, jure quidem
 vindicare sibi possit. Neque e-
 nim pertinet ad *Philosophiam pri-*
mam

mum, cum veritatem in *actū* *signato* ceu loquuntur scholastici, ut omnibus rebus in se & sua natura competit, non consideret; nec ad *Physicam*, seu aliam *Philosophiæ vel Theoreticæ vel Practicæ* partem, cum nulla harum disciplinarum sit *directiva*, vel doceat, quomodo in veritate inquirenda sit progrediendum; sed quæque pro re nata in *actū exercitō*, de veritate hujus vel illius rei cognitæ, hujus vel illius propositionis ut ad se pertinet, pertractet; nec ad aliam *Philosophiæ rationalis partem*, cum *Grammatica, Critica, Oratoria soluta atque ligata*, & quæ aliæ huc faciunt, superpetias ferant *arti Hermeneutica*, hæc ab illis subsidia aliquando requirat atque repetat jure quodam, quo invicem sibi obstrictæ videntur ad mutuas sibi tradendas operas. *Occup.* 1 Sunt qui urgent:

inter-

interpretandi doctrinam peculiarem
 constituere disciplinam, cum sola Lo-
 gica ad interpretis consumationem
 ut loquitur Weisius (d) non suffi-
 ciat; & ipsa Hermeneutica vide-
 atur esse habitus complicatus, s. de
 pluribus aliquid trahens & partici-
 pans; sive ἀνόμοια quaedam plurium
 disciplinarum directa ad finem pecu-
 liarem, & quem nulla alia per se
 intendit disciplina, scil. declaratio-
 nem & probationem sensus, hujus
 vel illius scripturae; ut facta de-
 centi applicatione huc transfera-
 mus, quæ habet Celeb. Dns Pfeif-
 ferus. (e) Resp. Verum enimvero 1.
 cognatio disciplinarum, non tollit
 earum discrimen inter se; etiam
 si 2. mutuas præbeant sibi invi-
 cem operas, & qui 3. in una
 tantum parte excellere cupit, ne-
 cesse est sit imbutus, non super-
 ficia-

(d) in Doct. Log. p. m. 387. (e)
 in Theaur. Hermen. p. m. 20.

ficiaria aliqua cognitione in ce-
 teris, neque tamen inde conclu-
 dere licitum est, quod hæc vel il-
 la sit *habitus complicatus*; sit *anop-*
posæ quædam sive confluxus in-
 ordinatus plurium disciplinarum;
 cum quæque, etiam quando a-
 liis intervrit, sua sibi fervet po-
 mœria. *Occup. 2.* Clariss. Titius *(f)*
confusionis arguit recentiores, quod
 interpretationis doctrinam Lo-
 gicæ inserant, cum potius in di-
 sciplina quâdam generali, gene-
 ralia interpretandi principia pro-
 poni possint & debeant; præ-
 fertim cum interpretatio certum
 & speciale habeat objectum; *Resp.*
 verum facilius hæc dicuntur
 quam omnia probantur, nam
 quod de confusione metuit, fru-
 stra est, cum ex arte hac Hermene-
 neutica, non major expectari
 possit confusio, quam ex arte syl-
 logistica

(f) in notis ad Pass. de off. H. & C.

logistica, doctrina demonstrati-
 onis aliisque partibus, quæ per-
 tractantur sine confusione in Lo-
 gicis. *Requirit*, ut in disciplina
 aliqua generali, generales nobis
 tradantur interpretandi regulæ:
 sed quæ possit esse disciplina vel
 generalior vel universalior quam
 Logica, quæ in *actu* directivo u-
 sum atque fructum cuiusque par-
 tis, etiam Hermeneuticæ, diffun-
 dit per omnes Eruditionis huma-
 næ partes. *Dicit*, Interpretatio-
 nem certum & peculiare habe-
 re objectum: Concedimus par-
 tes disciplinarum habere sua par-
 tialia objecta; Quæ tamen in ob-
 jecto conveniunt communi. Si
 quis tamen ex singulis Philoso-
 phiæ rationalis capitibus peculi-
 ares quasdam disciplinas vel sci-
 entias efformare voluerit, ceu
 scriptum scimus: *de Arte syllogi-
 stica, de arte disputandi, de Dem-
 stratio-*

stratione, de Methodo, de Analyfi Logica &c. non is nobis aduersari videbitur si modo omnes istas disciplinas, ad directionem intellectus referat, nec a ioco discedat. Frivolum tamen cum Cl. *Hilligero* existimamus esse, ex singulis ferme Logicæ capitibus, peculiare efformare disciplinas velle, cum entia non sint multiplicanda præter necessitatem. *Occur. 3.* Sunt alii qui doctrinam interpretationis ad jus Nat. seu Philosophiam moralem traduxerunt: at cum jus Nat. & Philosophia moralis in id imprimis incumbant, ut voluntatem corrigant & ad objectum suum dirigant, facile cuius patere existimamus, vel in actu exercito, ut loquimur in scholis; vel *facto non jure* doctrinam interpretationis ad jus Nat. siue Philosophiam moralem translata. Huc pertinent hæc iterum

rerum Dni Christ. Thomasi;
 hinc vides, quæ ratione factum sit;
 ut Theologi & Icti hæcæus de inter-
 pretatione tractatus ediderint; quo-
 niam enim hi instrumento isto
 maxime habuerunt opus, & ve-
 ro apud Philosophos id non de-
 prehenderunt, necesse fuit ut i-
 psi sibi de eo prospicerent. Si quis
 itaque, quæ de sensu per inter-
 pretationem eruendo, docentur,
 etiam ad philologiam, Theolo-
 giam & jurisprudentiam spectare
 putaverit, nisi de applicatione ad
 materias Theologicas vel juridi-
 cas, vel etiam de partiali vel in-
 directa & mutuo aliunde sumpta tra-
 ctatione intelligi voluerit, multum
 aberrat a Janua, ut loquitur Cla-
 riss. Syrbius. Nam Logica verita-
 tem ab aliis inventam & scriptis
 expressam docet generalibus cer-
 te præceptis in thesi eruere, non
 vero

(g) *Instit. Ph. Rat. p. m. 327.*

vero in *hypothesi* & applicatione,
 quæ est realium disciplinarum,
 ut docet Cl. Halligerus (b)

§. III.

QUod vero *interpretationi* cui-
 vis erudito danda sit opera,
 plures urgent rationes; ea quip-
 pe est conditio humani generis,
 ut rerum omnium causas ipsi in-
 vestigare nequeamus: omnia ex-
 periundi non est cuiquam occa-
 sio; veritatem in profundo la-
 tentem sine auxilio aliorum eru-
 ere nulli nostrum per omnia est
 datum. Audiendi itaque & con-
 sulendi sunt periti rerum, & in
 subsidium vocandi qui de rebus
 ad varias scientias pertinentibus,
 quid memoriæ prodiderunt. His
 intelligendis necessaria est inter-
 pretatio. Neque enim omnia a-
 deo clare atque perspicue sunt
 ex-

(b) in *Inst. Log. Eccl.* p. 173.

exposita, ut conspicio non sit opus; nec amplius ignotum est, Logicam nostræ rationi præstare, quod sol mundo, medicina corpori; atque collyrium oculo, ut etiam docet Ictus πολυμαθία, Dns Hinr. Ern. Seebach introd. in Juris & politices atrium per viam Logices. *Necessitatem itaque hujus doctrinæ nemo, nisi cui Helleboro opus, negare poterit; nam cum verba loquentium sint signa non naturalia, sed saltim arbitraria: adeoque in diversos quandoque sensus accipi possint; maximopere est necessarium, nosse certas regulas, quibus genuinus eorundem sensus eruatur, ut idem ibidem monet (i) his addi possunt quæ habet Schneiderus in fundam Phil. Rat. p. m. 462.*

§. IV.

Est autem Interpretatio nobis hoc loco, *sensus orationis obscure*

(i) p. m. 588.

scire per media Hermeneutica exponibilis evolutio. Unde patet, quod hic non jam sollicite inquiramus, quomodo quis, suæ mentis agere interpretem queat, commodeque sua exprimere sensa animi, qui etiam dicuntur aliquando habere *donum Hermeneuticum sive interpretandi.* (k) hoc enim non jam est nostri instituti; nec quomodo exponenda sit aliqua oratio clara atque perspicua; cum hæc per se patere queat cuique, nec subsidio alicujus scientiæ opus habeat: Verum *orationis tantum obscura* nobis jam habetur ratio, hujusque non simpliciter *insolubilis*: sed per media Hermeneutica *exponibilis evolutio s. declaratio attenditur.* Vocatur alioquin *Ars Hermeneutica*; ab æquæ quod

(k) *Conf. Weisii Nucl. Log. p. m. 59. Sebachii Introd. in Atrium I & P. 308. Buddæi Phil. Inst. p. m. 191.*

quod proprie significat media-
torem; metaphorice vero illum,
qui obscura exponit. Hinc *scun-*
visia, dicitur interpretatio sive
exegesis; hoc tamen juxta non-
nullos discrimine, quod illa tra-
dat regulas interpretandi; hæc
eas applicet (l). Aliquando *in-*
terpretatio venire etiam solet no-
mine *analyticae*, (m) Sed hac sæ-
pius distinctione, quod nempe
interpretatio verum alicujus loci
sensum eruere doceat: *Analysis*
veritatem ipsius conclusionis ex-
aminat. Illa circa sensum tantum
orationis, ut ut falsissimæ, versa-
tur; hæc circa conclusionem in-
de nascentem occupata: an o-
ratio sit vera vel falsa, inquirat.
(n) Convenit etiam *interpretatio*

B

cum

(l) Conf. Hillig. *Inst. Log. Eccl.* p. m.
174. (m) Conf. Seb. in *Attr. Log.* pag.
588. (n) Conf. Danb. *Eccl. Diat.* p.
m 90. *Ejusd. Id. Boni Interp. part.*
1. Sect. 2. *Ars. II. &c.*

cum *versione librorum*, quoties hæc magis ad sensum, quam verba directæ est; in eo tamen differt, quod interpretatio semper ad sensum libri cujusque investigandum verbis nunc paucioribus, nunc pluribus directæ est; Sed *versio* tantum occupatur in translatione libri simplicis ex uno linguæ idiomate in aliud. (o)

§. V.

Subjectum interpretationis non est omnis homo, sed qui ad hoc munus obeundum *necessariis est instructus dotibus*; quarum aliæ sunt, aliis etiam disciplinis addiscendis, *communes*. Huc pertinent *ingenium* felix ut omnibus adsequendis sit par; *judicium* incorruptum ne ex præconceptis facile leducatur opinionibus; *vigor memoriæ*, ne quid notandum præ-

(o) Conf. Schneidersi *fundam. Phil. Ratio* p. III. 463.

prætermittat; *Egregia & diuida Phantasia*, quæ cum in aliis disciplinis excolendis quam maxime requiratur, in interprete etiam, si absit, omnino desideratur; nam prothei instar cogitur sibi varias induere formas, orationi interpretandæ accommodatas, quarum exempla adferri possent plurima, si proposita id non prohiberet breuitas. Aliæ propriæ sunt interpretis virtutes; ut *pietas in voluntate*, ne studio sensum pervertat. *Perpicuitas in lingua & sermone*; ne orationem obscuram sua culpa reddat obscuriorem. *Zelus veritatis in affectibus*, ne minutissima prætermittat observanda, vel amore atq; odio abreptus peccet in bonæ interpretationis regulas; amore enim ductus alicujus auctoris prava sensa, illius solum intuitu, bene interpretari cupit; odio autem

incensus, alterius bonam intentionem in reprobum retorquet sensum. Denique *brevitatis studium* adsit interpreti; admodum enim tædiosa est ejus prolixitas, quæ uni rei explicandæ nimium quantum immoratur. Omnes quas sive *dotes* sive *virtutes* his versibus comprehendit Dns Danbaverus (p)

Mentis imaginibus felix, & acuminem præstans

*Affectu non corruptus, non segnis
inersque,
perspicuus, brevis & sit.*

quos prolixè explicuit ante in Idea B. interp. (q) Inprimis autem requiritur ut interpretes sit peritus (a) *Discipline*, quam ex instituto auctor, quem quis vult interpretari pertractat; sive *Theologicae* sit considerationis, sive *Philoso-*

(p) In *Epitome Dialectices* p. m. 91.

(q) *Part. 1. Sect. 1. Art. 3. §. 16.*

filosoficæ (b) *Grammaticæ* ob vo-
 cum varios significatus; (c) *Criticæ*
 propter textus considerandi vel
 integritatem vel defectus; (d) *Rhe-*
toricæ quæ docebit distinguere sty-
 lum; (e) *Logicæ* quæ interpretandi
 regulas suppeditabit; (f) *Philosophiæ*
moralis, unde intentio, affectus
 & occasio dicti vel facti repeten-
 da est; (g) *Historiæ* tam auctoris,
 quam rei propositæ &c. Si quis
 autem hisce vel naturalibus, vel
 acquisitis dotibus, quæ ad interpre-
 tationem requiruntur, destituatur,
 nec arte emendari iste defectus que-
 at, nec necessaria instructus est
 suppellectili libraria, bonis lexicis
 verbalibus, realibus, commenta-
 riis &c. recte facit, iudice Celeb.
 Dno Buddæo, si interpretandi officium
 aliis relinquat (r).

§. VI.

(r) *Phil. Instrum. c. IV. §. XXXV.*

Objectum interpretationis seu materia circa quam, est *oratio*; non quævis, sed *obscura*, ut §. I. innumus. Existere hæc *obscuritas* ex pluribus potest causis. Ratione *verborum* / *terminorum* vel 1. ex scripturæ forma deformi; vel 2. ex abbreviaturis vulgo minus notis, vel 3. ex sphaematibus scribarum atque Typographorum; vel 4. ex defectu vel vitio interpunctionum; vel 5. ex verbis obsoletis, novis, peregrinis, æquivocis, ambiguis, superfluis &c. quæ ideam auctoris in materia substrata, non satis exprimunt, sed alias nobis suppeditant sive notiones, sive conceptus. Ratione *propositionum* esse potest *obscuritas*, vel quia (a) non satis constat, quod propositionis sit subjectum, quod prædicatum; qui termini sint cate-

gore-

gorematici, qui syncategorematici, qui mixti; an ad subjectum vel prædicatum referendi; & quæ sunt hujusmodi alia; (quod ad connectendas atque explicandas ideas adhibeantur sæpius termini syncategorematici, seu particulae E. g. nomina adjectiva, pronomina, adverbia &c, nemini obscurum esse potest;) vel quia β) non statim advertimus an propositio aliquando sit vel affirmativa, vel negativa, universalis, vel particularis; Exclusiva, exclusi subjecti vel exclusi prædicati & quæ alia sunt hujus generis. Vel quia γ) conjunguntur opposita atque subordinata, suppositio, ampliatio atque status & cetera. Ratione *sententiarum, periodarum*, atque *totius orationis* obscuritas inesse potest, vel α) quia res proponit auctor nobis plane ignotas, vel quia β) hypo-

hypotheses ejus, symbola, formulas loquendi, idiotismos linguæ &c. non satis intelligimus. Speciatim in *Stylo Pœtico* oritur obscuritas, ex inusitata sermonis structura, quam metri ratio interdum postulat; ex frequentioribus audacioribusque translationibus & figuris; ex Mythologia interspersa &c. uti in *orationibus* quandoque orationis tumor, prolixitas, circumstantiæque rerum variarum, quas supponit facescunt interpreti molestias non leves. In *Stilo Historico* maxima itidem difficultas oritur ex ignorantia circumstantiarum, rituum, consuetudinum, &c. ut de *styli juridici, Medici, Pœvistici, Scripturarii* genio nil jam dicam, de quibus alii. ad Seeb. introd. Hillig. (s) aliosque.

§. VII.

(s) *Inst. L. Eccl. Danb. Id B. int.*

§. VII.

Sensus vero orationis obscuræ
 seruendus, est *scopus* vel *finis*
 quem intendat, necesse est, o-
 mnis interpretis. Est autem *sen-*
sus, cuius gratia interpretatio
 instituitur, *significatio tam vocum,*
quam circumstantiarum, in facta o-
ratione, ab auctore intenta. Cum-
 que unius cuiusque loci sensus genu-
 inus proprius atque literalis non ni-
 si unus esse possit, etiamsi ad di-
 versa applicari queat, reliqui qui
 vel scrupulose adducuntur, vel
 ingeniose substituantur ab inter-
 pretibus sensus, sunt *illati*: sen-
 sum tam *innatum* quam *illatum*
significari animadvertimus, vel
verbis propriis, vel impropriis, vel
signo aliquo alio. ab illo oritur:
sensus literalis proprius, qui pro-
xime intenditur ab auctore in
verbis propriis; ut si quis dixe-
rit: Matutinum tempus ad studia per-
tra-

tractanda commodissimum est. Ab isto; sensus literalis improprius seu figuratus, qui ab auctore proxime intenditur, sed verbis tropo aliquo affectis; ut si quis alius dixerit: *aurora musis amica*. Ab hoc; sensus literalis, Symbolicus, sensus anagogicus, sensus Mysticus; ut cum *Saxetra pingens; Canem, qui morsu fertur in clavam aculeatam, invidiam depingit sibi met noxiam*. Unde patet, 1. sensum literæ Grammaticum, aliquando cum sensu mentis Logico s. literalis coincidere; aliquando differre. 2. Sensum Mysticum &c. non nisi per analogiam talem dici posse, cum absque sensu literalis esse nequeat, & is sensus habebitur, verus, genuinus atque literalis, qui menti & sententiæ auctoris est conformis. Hinc si quis sine symbolis scribat atque loquatur, is genuinus ejus sensus erit, quem verba quoad

vim significandi, rationemque structuræ, & quoad omnes circumstantias considerata fundunt, & quem auctori tribui, nulla alia obstat causa; ut loquitur Celeb. Dnus Buddæus.

(t) Si vero symbolis utatur, vel aliquo ænigmate, is verus & genuinus sensus ejus erit, quem sub symbolis seu imaginibus, per sensum literalem recte intellectis, latitare ex certis indiciis constat. Hinc etiam sensus Mysticus a quibusdam rectius, *accommodatio tantum sensus literalis mystica*, nuncupatur. Verum enimvero sensus literalis, de quo heic præcipue sumus solliciti, sua etiam habere solet criteria, ex quibus certo colligitur, hunc non alium esse auctoris sensum, ut si primæ verba deprehendantur incorrupta, quemadmodum ab ipso auctore sunt prolata; alioquin affingitur auctori sensus, quem

IS

(t) In Phil. Instr. p. m. 206.

is nunquam intendit. *Deinde* 2. si ipse *verborum & Phrasium* significatus nil habet dubii, nam quilibet auctor oratione sua præsumitur certo certius id voluisse, quod verba & Phrases indicant, ni manifeste contrarium probari queat. Si 3. *conditioni, statui, indoli ac affectibus utriusque partis*, tam scribentis, quam ejus ad quem scribit, *conveniat interpretatio*. Is enim sensus, qui cujusque statui, indoli, conditioni atque adfectui est conformis, quin pro vero & genuino haberi queat, nullum est dubium. 4. Si nulli *contradictioni* sit obnoxia explicatio sensus. Non facile præsumitur, ut vir prudens & eruditus temere sibi contradicat. (u) Hæc autem criteria *junctim* ad sensum alicu-

(u) *Conf. Bud. Phil. Instr. part. II. cap. 3. pag. 207. seq. Hillig. Inst. Log. Eccl. Part. II. s. 1, c. 3.*

alicujus orationis genuinum di-
 judicandum, sunt adhibenda;
 nam si unicum alterumve adsit,
 cetera non item, non statim
 certus orationis interpretandæ
 sensus nobis obtrudi potest. Non
 licet itaque inferre: hæc indoli
 conditioni, ingenio eruditioni
 auctoris sunt convenientia, ergo
 is est verus & genuinus sensus;
 nam aliquando *bonus dormitat Ho-
 merus*. Nec sequitur: hic sensus
 est clarus & evidens E, verus;
 hic obscurus Ergo falsus; multæ
 enim subesse possunt causæ, cur
 obscurus potius pro vero aucto-
 ris sensu, quam clarus & perspi-
 cuus sit habendus. Nec proce-
 dit ratiocinatio *in hoc sensu verum
 est, quod dicit auctor*, E etiam hoc
 sibi voluit; cum ab illo sensu, dis-
 sentire potuerit auctor, & diver-
 sas de re fovere opiniones.

§. VIII.

Quid ergo opus est tacto, ut
 sensum, adsequi queamus
 orationis alicujus obscuræ? quo-
 modo procedendum erit? ali-
 quando verba accipienda sunt
 cum *amplificatione*, aliquando cum
restrictione, aliquando *manentem*
in terminis simpliciter. Hinc est
 quod *interpretatio* apud Philoso-
 phos communiter dividatur in
Declarativam Restrictivam & Exten-
sivam. *Declarativa* est quando ex
 verbis in sermone repertis, aut cir-
 cumstantiis adherentibus verum ac
 genuinum auctoris cujusvis eruiamus
 sensum adequate, circa quam ver-
 ba 1. sunt attendenda, an *popu-*
laria sint vel *artificialia*, utrorum-
 que notitia ex Lexicis quidem
 peti potest, priora tamen meli-
 us ex populi, posteriora ex arti-
 ficum usâ intelliguntur. Hinc
 sequitur, terminos artis ex ana-
 logi-

logia cujusvis scientiæ esse interpretandos. Theologicos ex usu Theologorum, Philosophicos ex consuetudine Philosophorum, Juridicos ex more in jure recepto. hinc cognitio factorum accedere etiam debet; licet enim facta verbis multo videantur clariora, nihilo tamen lecius hæc *ordinaria*, illa *extraordinaria* cogitationum ac idearum nostrarum sunt signa, quocirca etiam magis ad verba quam facta attendi solet. Deinde 2. hic etiam circumstantiæ, observandæ tam *antecedentes*, quæ factum præcedunt, minimum ordine existendi; E. g. minæ, insidiæ, incæde &c. quæ *specificantes*, quæ certam facto speciem addunt; ut subjectum, objectum, finis &c. *Concomitantes*, quæ ira adhærent facto, ut simul cum eodem existant; ut locus, tempus &c. & denique *consequentes*, quæ factum

qui-

quidem sequuntur, non tamen
 semper cum singulari effectu;
 ut laus in factis honestis. Quod
 ad *Restriptionem* attinet interpreta-
 tionem; *hec ad mentem auctoris,*
ob rationes minus universales, sen-
sus restringit atque coarctat. At-
 que locum habet tam in sacris
 quam profanis, praecipue vero
 in exceptionibus, limitationibus &
 restrictionibus legum & senten-
 tiarum. *Extensiva* denique inter-
 pretatio huc est opposita, *que ex*
ratione universali, eaque sufficienti,
sensum auctoris deducit. Atque
 haec circa amplificationes versa-
 tur; omnibus enim, qui vel le-
 vi saltem legum tincti sunt noti-
 tia, constat, tot casus omnino
 dari posse, ut circa illos omnes,
 lex vix ac ne vix quidem certi
 quid statuere valeat; igitur recte
 administrator legum similia et-
 iam loca ad ejusmodi casus ad-
 pli-

phicat, si aliquam duntaxat affinitatem cum iis habere queant. Pluribus interpretationis divisionibus, quæ apud Philosophiæ rationalis scriptores magno numero inveniuntur, consulto superfedemus recensendis, utpote quæ ad triplicem hanc commodissime referri possunt.

§. IX.

Sed habent nautæ suas *regulas* quarum adminiculo cursum suæ navigationis dirigunt; quas sive *Cynosuras*, sive *duces*, sive *normas* appellaris, per inde nobis erit: quæ autem illæ sunt *regule*, quas interpretaturus *Cynosura* instar sequatur, ne ad dextram vel sinistram deflectat; sed regia incedat via? illas *media* nobis suppeditabunt *Hermenutica*; quæ diversa constituuntur a diversis: Sed si adsit idoneus interpretes, qui non

C

tan.

34
tantum gaudet dotibus § V. explicatis; verum iis quoque in obvia quavis oratione obscura, ejusque causis explicandis, ad notata quæ dedimus, §. VI. VII. VIII. uti didicit, putaverim cum Cl. Syrbio atque Phil. Frid. Hanc duo nobis sufficere medi-: contextum & parallelismum. Per contextum non verborum tantum ad se invicem relationem, sed argumenti quoque præcedentem quædam cognitionem intelligimus; itemque quæ de occasione scribendi, conditione auctoris, animo, affectu, scopo, atque intentione ipsius huc faciunt; jocone an serio, an ex instituto, vel incidenti; exercitii an docendi gratia &c. locutus sit auctor. Ex relatione verborum ad se invicem nascitur contextus verbalis; ex connectione rerum contextus realis. Parallelismus est relatio verborum

inter

interpretandarum ad alia, quæ
 alibi locorum exstare possunt.
 Ubi si idem argumentum tractetur,
Parallelismus realis habetur;
verbalis autem si eadem tantum
 verba æstimentur, sive in eodem,
 sive in diverso argumento adhi-
 bita. Ex his *fluunt* sequentes in-
 primis *regulæ*: 1. Si in ideis & re-
 bus ipsis est causa obscuritatis, ca-
 veamus ne eam quæramus in verbis
 & sermone. 2. ne in iocum perspi-
 cuitatem in sensu auctoris quæramus,
 quam qua usus est. 3. vocabula re-
 rum explicanda sunt non ad eorum
 originem, sed eorundem usum. 4. In-
 terpretatio explicativa seu gramma-
 tica, si recedat a mentali nulla est. 5.
 A significatione verborum primæva sive
 propria sine manifesta necessitate non
 est recedendum. 6. si verba crude &
 simpliciter accepta, vel nullum, vel
 absurdum aliquem effectum post se
 essent tractura, a receptiori sen-
 su

su paulisper est recedendum, 7. Ver-
 ba sunt regulariter intelligenda se-
 cundum substratam materiam, 8. Ta-
 lia sunt predicata qualia premittun-
 tur a suis subjectis, & contra, 9.
 Obscura locutiones explicande sunt
 ex ejusdem auctoris loco planiori,
 licet alio tempore & loco prolata,
 nisi manifeste appareat ipsum
 sententiam mutasse. 10. Quacun-
 que interpretatio hypothesis, scopo &
 fini auctoris; item rationi legis aut
 pacti est conveniens, ea est sequen-
 da; rejicienda contra, que ei repu-
 gnat. 11. Quilibet optimus est ver-
 borum suorum interpretes. 12. vel er-
 eat, vel casu vera dicit, qui vel
 de verbis alicujus ante judicat, quam
 consuluerit auctorem, & de sensu i-
 psius genuino fuerit certus.

§ X.

EX quibus omnibus jam con-
 stare existimo, quod boni in-
 terpre-

interpretis sit officium; ut scilicet 1. ad sermonis & facti genus attendat. 2. sensum auctoris genuinum eruat, non ex verbis tantum nudis, sed ex aliis etiam circumstantiis adjacentibus. Sensum denique 3. illius ipsius probe, vindicet, & ad vitæ usum applicet. Si tamen tanta adsit sensus obscuritas, ut omne studium & omnem industriam interpretis fallat penitus, nec tolli ulla ratione queat, satius erit vel ab interpretatione plane abstinere, vel iudicium suspendere, quam vel aliena vel incerta statuere. Restant adhuc aliqua dicenda de bonæ interpretationis impedimentis; de intellectus defectibus, & voluntatis vitiis &c. Verum hæc partim ex dictis elucent, partim alia occasione cum Deo commodius forte explicari poterunt; Hæc jam me filium scriptiois hac occasione

8
tione abrumpere cogunt tempo-
ris, *ingenii*, & præcipue *ratio*
supellectilis per quam exiguæ. In
posterum autem Si Deo O. M. pla-
cuerit vitam & vires clementer
largiri; plura de nobilissimo hoc
ce sum traditurus argumento;
hæc ingenue fateri necessum ha-
beam, me neque hætenus po-
tuisse; neque in posterum, illud
uti dignitas eiusdem postulat un-
quam expendere valere; vires
tamen meas hoc in negotio sat
inbecillas periclitari cum satago,
confido certo certius Te C. L.
omnia benigne accepturum, &
innoxia hæc tentamina æqui-
bonique consulturum; nam in
magnis etiam voluisse sat est.

TANTUM.

